

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Архитектонски факултет

НАСТАВНО И НАУЧНО – УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет:

Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Александре А. Миловановић

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета бр. 01-792/2-8.2 од 23.05.2022. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Александре А. Миловановић под насловом:

УЛОГА МЕТОДОЛОГИЈЕ АРХИТЕКТОНСКОГ ПРОГРАМИРАЊА У ПРОЦЕСУ ПРОЈЕКТОВАЊА МОРФОЛОГИЈЕ ПРОСТОРА: ПРИМЕР ТРЕЋЕГ БЕОГРАДА

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1 Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња је школске 2017/2018. године уписала студијски програм Докторских студија Архитектура и урбанизам и у дефинисаним роковима положила све испите предвиђене предметним студијским програмом.

На основу члана 106. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 119/18), а у вези са чланом 28. и чланом 29. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 08. септембра 2020. године, Наставно и научно- уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 15. јуна 2020. године, донело одлуку број 01-1194/2-7.11 којом је образована Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидаткиње Александре А. Миловановић, мастер инжењера архитектуре, под насловом „Улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора: пример Трећег Београда“ у саставу:

- др Владан Ђокић, редовни професор, ментор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- арх. Владимир Лојаница, редовни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Ана Никезић, ванредни професор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Даница Стојиљковић, научни сарадник
Универзитет у Београду – Институт за мултидисциплинарна истраживања

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 119/18), и члана 32. и члана 33. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду („Сл. гласник УБ”, бр. 191/16 – пречишћен текст) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 03. новембра 2020. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 07. децембра 2020. године, донело одлуку број 01-2057/2-3.2 да се Александри А. Миловановић, мастер инжењеру архитектуре, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „Улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора: пример Трећег Београда“ и да се за ментора именује проф. др Владан Ђокић.

Маја 2022. године, завршену докторску дисертацију кандидаткиња је, уз сагласност ментора, предала на Веће докторских студија. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен Факултета”, бр. 129/22 – пречишћен текст) а у вези са чланом 37. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 16. маја 2022. године, Наставно и научно - уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 23. маја 2022. године, донело одлуку број 01-792/2-8.2 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације „Улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора: пример Трећег Београда“ кандидаткиње Александре А. Миловановић, мастер инжењера архитектуре, у саставу:

- арх. Владимир Лојаница, редовни професор, председник Комисије
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Ана Никезић, ванредни професор, члан Комисије
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет
- др Даница Стојиљковић, научни сарадник, члан Комисије
Универзитет у Београду – Институт за мултидисциплинарна истраживања

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада образовно-научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам, ужој научној области Архитектонско пројектовање и савремена архитектура, за коју је матичан Архитектонски факултет у Београду. Ментор предметне дисертације је др Владан Ђокић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета. Списак радова који квалификују проф. др Владана Ђокића за ментора докторске дисертације:

- **Djokić, V.**, Milovanović, A., Ristić Trajković, J. (2020). The textuality of the modernist rural landscape: Belgrade agricultural combine (pkb) as a driver of the urban development of third Belgrade, *Land*, 9 (11): 1 – 24.
- Kušić, A., **Djokić, V.** (2021). The parallax landscape and its middle-class spatiality: The case of the Julino Brdo housing estate, Belgrade, *arq: Architectural Research Quarterly*, 25(1): 69 – 82.
- **Djokić, V.**, Ristić Trajković, J., Furundžić, D., Krstić, V., Stojiljković, D. (2018). Urban garden as lived space: Informal gardening practices and dwelling culture in socialist and post-socialist Belgrade, *Urban Forestry and Urban Greening*, 30: 247 – 259.
- **Djokić, V.**, Ristić Trajković, J., Krstić, V. (2016). An environmental critique: Impact of socialist ideology on the ecological and cultural sensitivity of Belgrade's large-scale residential settlements, *Sustainability (Switzerland)*, 8(9): 914.
- Bojanić, P., **Djokić, V.** (2015). La Philosophia Architettonica, *Rivista di estetica*, 55(1): 81-88.
- **Djokić, V.** (2009). Morphology and Typology as a Unique Discourse of Research, *Serbian Architectural Journal*, 2: 107 – 130.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Александра Миловановић (1993) је завршила Основне (2015) и Мастер (2017) академске студије Архитектуре на Универзитету у Београду, Архитектонском факултету (УБ-АФ), где уписује докторске академске студије (2017). Награђена је као најбољи студент мастер студија који је дипломирао академске 2016/2017. године на УБ-АФ са просечном оценом 9.98.

Запослена је на УБ-АФ прво у звању истраживача-приправника (2018), потом истраживача-сарадника (2021). У току 2018. и 2019. године била је ангажована на научно-истраживачком пројекту ТР 36034 *Истраживање и систематизација стамбене изградње у Србији у контексту глобализације и европских интеграција, у циљу унапређења квалитета и стандарда становања*, Министарства просвете, науке и технолошког развоја Србије (МПНТР). Од јануара 2020. године је ангажована као истраживач у оквиру институционалног модела финансирања истраживача МПНТР којим се остварује општи интерес за Републику Србију и учествује у раду Лабораторије за типологију и морфологију града (*Morpho-lab*) и Лабораторије за наслеђе модернизма на УБ-АФ. Од новембра 2020. године је ангажована као истраживач и менаџер за дисеминацију и комуникацију на међународним пројектима HERSUS и ECOBUILT у оквиру Програма ЕРАЗМУС+ и као истраживач на међународном пројекту *Rehabilitation of Mass Housing as Contribution to Social Equality* (RE-MHN) финансираног од стране Немачке службе за академску размену (DAAD) у оквиру програма Универзитетског дијалога са земљама Западног Балкана (Hochschuldialog mit Ländern des westlichen Balkans).

Александра Миловановић је ангажована у настави на Департману за архитектуру претежно на предметима типа студио пројекат у области становања на ОАСА, ИАСА и МАСА, као и на предметима у домену методологије истраживања архитектонског и урбанистичког пројектовања на ДАСАУ. Посебно тежиште у раду са студентима поставља на интердисциплинаран приступ изучавању архитектуре и примену методологије архитектонског програмирања. Од уписа на докторске академске студије објавила је укупно 32 научна доприноса доминантно у конференцијским зборницима и часописима међународног и националног значаја, а посебно се издвајају резултати публиковани у научним часописима категорија М20 индексираних у оквиру SCI/SSCI листа (6 радова), од чега је један рад највише М21а категорије као први аутор. Као учесник различитих ауторских тимова добитник је више награда на међународним и националним архитектонско-урбанистичким конкурсима. У више наврата је добитник признања за конкурсне радове, истраживања и експеримент, као и допринос архитектонској едукацији на међународним стручно-професионалним изложбама (Салон Архитектуре, Међународни Салон урбанизма, Међународна изложба О Архитектури, Дани архитектуре Бања Лука).

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1 Садржај дисертације

Дисертација под насловом „Улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора: пример Трећег Београда“ има укупно 258 страна. Основни текст дисертације је подељен у 3 дела, односно 12 глава и броји 210 страна. У дисертацији је коришћено 215 референци (библиографских јединца) и 3 архивска извора (сигнатуре) које су наведене након основног текста на 9 страна. Листу референци чини 91 чланак у научним часописима, 32 чланка у стручним часописима, 17 чланака у периодичним издањима у области архитектуре и урбанизма (периодике, билтени), 32 научне и педагошке библиографске јединице у форми монографског издања, 1 зборник стручних и научно-истраживачких скупова, 10 саопштења публикована у зборницима стручних и научно-истраживачких скупова, 6 поглавља у оквиру тематских монографија, 1 специјално издање часописа, 12 студија и извештаја о спроведеним студијама и 13 докторских дисертација и теза. Испред основног текста дисертације налази се резиме на српском и енглеском језику, изјава захвалности и детаљан садржај. У

завршеном делу дисертације налази се списак прилога, који чине Хронолошки преглед релевантних библиографских јединца тематског оквира на глобалном нивоу (Прилог 1), Хронолошки преглед релевантних библиографских јединца тематског оквира на локалном нивоу (Прилог 2) и Хронолошки преглед релевантних библиографских јединца за просторни обухват Трећег Београда (Прилог 3), списак илустрација, биографија аутора и пратеће изјаве. Дисертација садржи 82 илустрације и 21 табелу.

У наставку текста је дат садржај дисертације.

САДРЖАЈ

I – УВОД: ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ТЕМЕ И ТЕОРИЈСКОГ ОКВИРА ИСТРАЖИВАЊА

Уводне напомене о теми

Архитектонско програмирање и програм

Процес пројектовања и програмирања

Морфолошка перспектива архитектонског програмирања

Дефиниција методологије у контексту пројектовања и програмирања

Образложење теме истраживања и поставка почетних хипотеза

Проблем и предмет истраживања

Циљеви и задаци истраживања

Полазне хипотезе истраживања

Образложење теоријско-методолошког приступа теми истраживања

Научно-методолошка перспектива истраживања

Стратегија истраживања

Генерална структура докторске дисертације

Научна оправданост, очекивани резултати и практична примена резултата истраживања

Допринос области архитектуре – истраживање, едукација, пракса

Очекивани доприноси методологији

Очекивани резултати истраживања

Очекивана примена резултата истраживања

II – ПРИКАЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

ПРВИ ДЕО: АНАЛИЗА РАЗВОЈА ТЕМАТСКОГ ОКВИРА У ГЛОБАЛНОМ ИСТРАЖИВАЧКОМ ОКВИРУ

Глава 1. Контекстуални оквир развоја архитектонског програмирања у глобалном истраживачком оквиру

1.1. Технолошка арена: Утицај системских анализа на развој архитектонског програмирања

1.2. Социополитичка арена: Функционализам и "МЕР" покрет

1.3. Практична арена: Питање природе пројектантског процеса

1.4. Академска арена: Утицај "покрета пројектантских метода" на развој архитектонског програмирања

1.5. Структура за проучавање топографије пројектантских истраживања

Глава 2. Библиографска анализа архитектонског програмирања

2.1. Идентификација кључних библиографских јединица и њихова класификација

2.2. Категоризација библиографских јединица и њихово позиционирање у истраживачким пољима

2.3. Проблематизација феноменолошког дискурса архитектонског програмирања

Глава 3. Идентификација парадигматских периода развоја методологије архитектонског програмирања

- 3.1. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 1: Корени методологије архитектонског програмирања и проблемски заснован приступ – 1957-1965
- 3.2. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 2: Утицај бихевиоралних наука и приступ заснован на потребама и понашању корисника – 1966-1967
- 3.3. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 3: Јачање системског приступа – 1968-1974
- 3.4. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 4: Јачање вишекритеријумског приступа и артикулација бихевиоралних концепата – 1974-1978
- 3.5. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 5: Критика реторике модернистичког функционализма – 1978-1985
- 3.6. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 6: Оснаживање процесног карактера програма - 1986-2002
- 3.7. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 7: Савремена позиција програма у архитектонском дискурсу ка "репрограмирању" – 2002-данас

Глава 4. Модели архитектонског програмирања: Позиција у процесу пројектовања

- 4.1. МОДЕЛ 1: Архитектонско програмирање засновано на пројектовању
- 4.2. МОДЕЛ 2: Архитектонско програмирање засновано на сазнању
- 4.3. МОДЕЛ 3: Архитектонско програмирање засновано на договору
- 4.4. МОДЕЛ 4: Архитектонско програмирање засновано на вредностима

Глава 5. Структура научног развоја методологије архитектонског програмирања

- 5.1. Рекапитулација и дискусија парадигматских периода
- 5.2. Компаративна анализа парадигми програмирања и домена пројектантских истраживања
- 5.3. Интегрално сагледавање парадигми архитектонског програмирања у односу на топографију пројектантских истраживања

ДРУГИ ДЕО: АНАЛИЗА РАЗВОЈА ТЕМАТСКОГ ОКВИРА У ЛОКАЛНОМ ИСТРАЖИВАЧКОМ ОКВИРУ

Глава 6. Контекстуални оквир развоја архитектонског програмирања у локалном истраживачком оквиру

- 6.1. Технолошка арена: Индустијски развој као чинилац пројектантске стратегије
- 6.2. Социополитичка арена: Промене у процесу хуманизације живота
- 6.3. Академска арена: Систематски приступ методологији пројектовања
- 6.4. Практична арена: Школа становања и студијско пројектовање

Глава 7. Библиографска анализа архитектонског програмирања у локалном контексту

- 7.1. Идентификација кључних библиографских јединица и њихова класификација
- 7.2. Категоризација библиографских јединица и њихово позиционирање у истраживачким пољима
- 7.3. Проблематизација феноменолошког дискурса архитектонског програмирања у локалном контексту

Глава 8. Идентификација парадигматских периода развоја методологије архитектонског програмирања у локалном контексту

- 8.1. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 1: Нормативни оквир и линеарно програмирање – 1964-1970
- 8.2. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 2: Увођење програмирања заснованог на потребама и вредностима – 1971-1975
- 8.3. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 3: Артикулација теорије потреба и развој програмских

начела – 1976-1983 (1997)

8.4. ПАРАДИГМАТСКИ ПЕРИОД 4: Ка репрограмирању – програмирање и архитектонско наслеђе – 2015-данас

Глава 9. Модели архитектонског програмирања

9.1. МОДЕЛ 1: Архитектонско програмирање засновано на систему

9.2. МОДЕЛ 2: Архитектонско програмирање засновано на начелима

Глава 10. Структура научног развоја методологије архитектонског програмирања у локалном контексту

10.1. Рекапитулација и дискусија парадигматских периода

10.2. Компаративна анализа парадигми програмирања и домена пројектантских истраживања

10.3. Интегрално сагледавање парадигми архитектонског програмирања у односу на топографију пројектантских истраживања

ТРЕЋИ ДЕО: ДЕМОНСТРАЦИЈА УЛОГЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ ПРОГРАМИРАЊА У ПРОЦЕСУ ПРОЈЕКТОВАЊА МОРФОЛОГИЈЕ ПРОСТОРА: ПРИМЕР ТРЕЋЕГ БЕОГРАДА

Глава 11. Упоредна анализа глобалног и локалног истраживачког оквира

11.1. Упоредна анализа у односу на ужа научна поља програмирања

11.2. Упоредна анализа у односу на феноменолошки дискурс архитектонског програмирања

11.3. Упоредна анализа у односу на парадигматске периоде и парадигме развоја методологије архитектонског програмирања

11.4. Упоредна анализа у односу на моделе архитектонског програмирања

Глава 12. Студија случаја: Пример Трећег Београда

12.1. Критеријуми за одабир студије случаја

12.2. Трећи Београд: Претходно истраживање

12.3. Демонстрација: Архитектонско програмирање и пројектовање морфологије простора

12.4. Студија случаја: Мултискаларни приступ анализи

12.4.1. Дунавград – Ламеларни тип

12.4.2. Насеља ПКБ – Лонгитудинални тип

12.4.3. Котеж – Нуклеусни тип

12.4. Идентификација и евалуација програмских вредности за студије случаја

12.4.1. Мапирање програмских вредности у складу са просторним нивоима:

Квалитативна анализа

12.4.2. Упоредна анализа програмских вредности у складу са просторним нивоима:

Квантитативна анализа

12.4.3. Синтезна упоредна анализа програмских вредности

12.5. Идентификација модела архитектонског програмирања за студије случаја

III – ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА: ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Рекапитулација сазнања

Оквир и позадина

Домени истраживања

Парадигматски периоди архитектонског програмирања и структура научног развоја

Модели архитектонског програмирања

Верификација истраживачких хипотеза

Хипотеза 1

Хипотеза 2

Хипотеза 3

Предлог топографије истраживања према пројектантским доменима: Препоруке за даља истраживања

Литература

Архивски извори

ПРИЛОГ 1. Хронолошки преглед релевантних библиографских јединица тематског оквира на глобалном нивоу

ПРИЛОГ 2. Хронолошки преглед релевантних библиографских јединица тематског оквира на локалном нивоу

ПРИЛОГ 3. Хронолошки преглед релевантних библиографских јединица за просторни обухват Трећег Београда

Списак илустрација

Списак табела

Биографија аутора

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Генерална структура докторске дисертације је конципирана и успостављена у складу са научним методама и фазама истраживања које су дефинисане у односу на примарна и секундарна истраживачка питања. У том смислу, генерална структура дисертације се може поделити у три сегмента:

- Увод: Образложење теме и теоријски оквир истраживања,
- Приказ и интерпретација резултата истраживања и
- Закључна разматрања: Операционализација истраживања.

На крају дисертације је приложен хронолошки систематизован преглед литературе и извора према препознатим парадигматским периодима на глобалном и локалном нивоу.

Увод је конципиран у функцији дефинисања предмета и проблема истраживања, односно успостављања истраживачких питања и хипотеза. Структуриран је кроз (1) приказ уводних напомена о теми, (2) образложење теме истраживања и поставке почетних хипотеза кроз дефинисање проблема и предмета истраживања, као и успостављање циљева и задатака истраживања, (3) образложење теоријско-методолошког приступа теми истраживања и (4) експликацију научне оправданости, очекиваних резултата и практичне примене резултата истраживања.

Централни део истраживања, приказ и интерпретација резултата истраживања, развијен је кроз три дела која обухватају дванаест глава.

Први део (пет глава, 1-5) је усмерен на анализу развоја тематског оквира, односно позиционирање концептуалног оквира програма и методолошког оквира програмирања у архитектонском дискурсу на глобалном нивоу. Дискусија се гради кроз (1) експликацију контекстуалног оквира развоја програмирања у четири арене (технолошка, социополитичка,

академска и практична) и (2) приказ библиографске анализе предмета истраживања. На основу анализе и прегледа појмовног и концептуалног оквира програма дат је преглед седам идентификованих парадигматских периода развоја методологије програмирања и четири модела архитектонског програмирања. У завршној глави овог дела дат је приказ структуре научног развоја методологије архитектонског програмирања кроз рекапитулацију и дискусију парадигматских периода, компаративну анализу парадигми програмирања и домена пројектантских истраживања, те интегрално сагледавање парадигми архитектонског програмирања у односу на топографију пројектантских истраживања на глобалном нивоу.

Други део (пет глава, 6-10) је усмерен на анализу развоја тематског оквира, односно позиционирање концептуалног оквира програма и методолошког оквира програмирања у архитектонском дискурсу на локалном нивоу. Структура овог дела комплементарна је структури првог дела који обрађује развој тематског оквира на глобалном нивоу. На основу анализе и прегледа појмовног и концептуалног оквира програма дат је преглед четири идентификована парадигматска периода развоја методологије програмирања и два модела архитектонског програмирања.

Трећи део (две главе, 11-12) је конципиран и структуриран тако да (1) пружа увид у компаративну анализу развоја и приступа архитектонском програмирању на глобалном и локалном нивоу, најпре препознајући, а затим афирмишући локалне специфичности предметне методологије и (2) демонстрира примену методологије архитектонског програмирања уводећи просторни обухват Трећег Београда, као посредни предмет истраживања. Предистраживање о избору посредног предмета истраживања публиковано је у оригиналним научним чланцима *Трећи Београд: Преглед развоја урбанистичке мисли и деловања у периоду од 1921. године до данас* (Milovanović 2018) и *The Textuality of the Modernist Rural Landscape: Belgrade Agricultural Combine (PKB) as a Driver of the Urban Development of Third Belgrade* (Djokić, Milovanović & Ristić Trajković 2020).

Закључна разматрања, односно операционализација истраживања су двоструко усмерени (1) ка синтези истраживања верификацијом полазних хипотеза, експликацијом основних закључака, смерница и праваца даљег истраживања у складу са доменима пројектантских истраживања и (2) ка успостављању курикулума за будуће деловање у складу са савременим кретањима у предметној области.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Истраживање кандидаткиње Александре А. Миловановић представља оригинални научни допринос пољу архитектонског пројектовања о улози методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора кроз призму генеалогije. Савременост дисертације огледа се у теоретској и практичној интерпретацији позиције архитектонског програма у архитектонском дискурсу, чиме се додатно наглашава важност аналитичких и проблемски заснованих приступа архитектонском пројектовању у складу са актуелним приоритетима архитектонских истраживања.

Оригиналност дисертације се може посматрати двоструко, на методолошком и практичном нивоу. На методолошком нивоу, оригиналност је у одабраном приступу теми, која је обрађена кроз комбинацију различитих истраживачких метода и алата, којима се контекстуализију препознати теоријски и практични аспекти и специфичности предмета истраживања. Посебно је важно напоменути оригиналност у начину конципирања и спровођења истраживања, кроз (1) упоредну анализу и сагледавање глобалног и локалног истраживачког оквира и (2) систематску

визуализацију истраживачких закључака кроз дијаграм, односно топографију пројектантских истраживања. Парадигматским прегледом кроз идентификоване преседане и ауторитете, истраживање јасно указује на промене програмских перспектива и приступа у пројектовању морфологије простора, успостављајући директне релације на концептуалном нивоу за ширу интерпретацију архитектонског програма у односу на укупан пројектантски процес.

На другом нивоу, оригиналност дисертације се огледа у директној усмерености ка архитектонској пракси и њеној еволуцији у односу на парадигматске промене у методологији архитектонског пројектовања. Полазећи од проблема уочених у пројектантској пракси, кандидаткиња дефинише моделе архитектонског програмирања и формулише пројектантске приступе у односу на разлике у ангажованим моделима са посебним фокусом на идентификацији позиције програмирања у укупном процесу пројектовања. Такође, кроз увођење посредног предмета истраживања, просторног обухвата Трећег Београда административног подручја града Београда, кандидаткиња јасно верификује оперативну улогу методологије програмирања у процесу пројектовања морфологије простора и указује на различиту заступљеност препознатих програмских вредности и индикатора у односу на различите временске оквире и морфолошке обрасце. Тиме истраживање проширује досадашње начине сагледавања постављеног истраживачког проблема и указује на нове перспективе и правце којима се може приступити разумевању и анализи актуелног развоја архитектонске дисциплине.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила релевантну литературу, примарне и секундарне изворе, који представљају окосницу истраживања теорије методологије пројектовања (покрета пројектантских метода), архитектонског програма и програмских перспектива. На основу избора библиографских јединица, као и обима и квалитета извора на које се позива, може се закључити о познавању кључних теоријских преседана о препознатом проблему истраживања. Реферишући на релевантне ауторе и препознајући важне теоријске позиције, кандидаткиња јасно поткрепљује своје ставове кроз прецизну аргументацију и извођење сопствених закључака у области коју истражује.

Ослањајући се на сложени референтни оквир, докторско истраживање је омогућило сагледавање проблема архитектонског програма у савременој архитектонској истраживачкој агенди кроз парадигматски преглед и формулацију модела. На основу тога могу се издвојити три групе референтне литературе и извора који су коришћени у истраживању и то:

- Истраживања и теоријски радови који се баве теоријом методологије пројектовања и пројектантских метода у оквиру покрета пројектантских метода (и то посебно кроз издвојене ауторитете на глобалном и на локалном истраживачком нивоу),
- Истраживања и теоријски радови који се баве теоријом методологије пројектовања и пројектантских метода у оквиру МЕР покрета (и то посебно кроз издвојене ауторитете на глобалном и на локалном истраживачком нивоу), и
- Примарни извори (архивски материјал и библиографске јединице у оквиру периодика) који су коришћени као основ за демонстрацију улоге методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора Трећег Београда.

Прва група обухвата литературу из области теорије методологије пројектовања и библиографске јединице које се тематски баве методологијом архитектонског програмирања из визуре покрета пројектантских метода. Ова литература коришћена је у циљу одређења кључне терминологије, релевантних концепата и дефинисања теоретских позиција, на основу којих је препознат и дефинисан однос између генералних пројектантских метода, методологије архитектонског

програмирања и природе процеса пројектовања. Такође, ова литература била је основ за прецизирање односа између процеса пројектовања и позиције методологије програмирања у овом процесу. Истраживање на систематизован начин полази од аутора који представљају пионире покрета пројектантских метода, попут Бруса Арчера (Bruce Archer), Џона Кристофера Џонса (John Christopher Jones), Кристофера Александера (Christopher Alexander) и Хорста Ритела (Horst W. J. Rittel), да би у наставку рада била прецизно одређена теоретска позиција истраживања кроз ослањање на савремену теорију и интерпретацију уочених одредница попут Вилијама Пене и Џона Фока (Pena & Fock), Едварда Вајта (White) и Хенрија Санофа (Sanoff). Основне јединице коришћене у оквиру ове групе су:

- Archer, B. (1979). Design as a Discipline, *Design Studies*, 1(1): 17-20.
- Jones, J.C. (1970). *Design Methods: Seeds of Human Futures*. Wiley-Interscience.
- Alexander, C. (1965). The Theory and Invention of Form, *Architectural Record*, 4: 177-186.
- Rittel, H.W.J. (1984). Second Generation Design Methods. In N. Cross (Ed.). *Developments in Design Methodology*, (pp. 317-327). J. Wiley & Sons, Chichester, UK.
- Peña, W., Parshall, S. & HOK (2012). *Problem Seeking: An Architectural Primer*. 5th edition, Hoboken: John Wiley & Sons.
- White, E. (1972). *Introduction to Architectural Programming*. Tucson, Arizona: Architectural Media.
- Sanoff, H. (1992). *Programming, Evaluation and Participation in Design: A Theory Z approach*. Aldershot (Angleterre), Routledge, Brookfield (É.-U.), Avebury, England.

Другу групу чине јединице које се баве теоријом методологије пројектовања и пројектантских метода у оквиру МЕР. Основне јединице у коришћене у оквиру друге групе су:

- Horowitz, H. (1967). The Program's the Thing, *AIA Journal*, 47(5): 94-100.
- Hershberger, R. (1999). *Architectural Programming and Predesign Manager*. The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Hershberger, R. (2002). Behavioral-Based Architectural Programming In: R.B.Bechel & A.Churchman (Eds.). *Handbook of Environmental Psychology*, John Wiley & Sons, Inc. pp. 292- 305.
- Milenković, B. (1975a). *Studija programskih načela arhitekture i njen odnos prema drugim poljima u nauci o prostoru*. Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Milenković, B. (1975b). *Elementi za definisanje projektnog zadatka*. Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Milenković, B. (1975c). *Razvoj programskih načela*. Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Milenković, B. (1977). *Teorija potreba*. Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Preiser, W.F.E. (1985). *Programming the Built Environment*. New York, NY: Van Nostrand Reinhold.
- Preiser, W. F. E. (1993). *Professional Practice in Facility Programming*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Трећу групу чине јединице које су коришћене као основ за демонстрацију улоге методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора Трећег Београда. Основне јединице у коришћене у оквиру друге групе су:

- Stojanović, B. (1971). Beograd na levoj obali Dunava, *Godišnjak Muzeja Grada Beograda*, 18:333–383.
- Stojanović, B. (1973). Prostorni plan Beograda na levoj obali Dunava, *Urbanizam Beograda*, 24:8-18.
- Stojanović, B. (1975). Koteži, *Urbanizam Beograda*, 30: 61–62.
- Сигнатура 3/2, Крњача - Дунавград Блок 1 Објект 1, 2, 3, Историјски архив града Београда,
- Сигнатура 597/3, Крњача - Котеж Блок Ј и К Низ II-12б, Историјски архив града Београда,
- Сигнатура 49/19, Падинска Скела - ПКБ, Историјски архив града Београда.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру рада на докторској дисертацији кандидаткиња Александра А. Миловановић је применила низ истраживачких метода у циљу провере постављених научних хипотеза: Систематски преглед литературе, метод анализе садржаја, критичке анализе, дијаграмирање топографије истраживања и метод студије случаја (мултискаларна квалитативна анализа).

Докторска дисертација позиционирана је у пресеку три ужа научна поља пројектантске дисциплине – феноменологије, праксиологије и епистемологије пројектовања. Предметно истраживање је примарно теоријско-методолошког карактера, али је у великој мери усмерено и на демонстрацију примене препознатих модела архитектонског програмирања у архитектонском истраживању, едукацији и пракси. У циљу провере заснованости постављених научних хипотеза примењено је више истраживачких метода. Општи методолошки приступ је тако у складу са природом тематског оквира и укључује више перспектива у циљу креирања холистичке слике о предмету истраживања, односно креирања комплексне слике која укључује вишедимензионалне перспективе и многобројне факторе који су укључени у истраживачки процес. Примењене научне методе дефинисане су у складу са темом, проблемом и предметом истраживања и омогућиле су адекватну проверу постављених хипотеза и циљева истраживања.

У првој фази истраживања кандидаткиња је кроз систематски преглед литературе (претрагу референтних библиографских база, класификацију библиографских јединица, и категоризацију и квантитативну анализу библиографских јединица) обрадила кључне теоријске изворе који су пружили увид у (1) оквир и позадину истраживања, односно контекстуалне чиниоце и утицајне факторе који су подстакли развој методологије архитектонског програмирања, и (2) кључне изворе (ауторитете и преседане) и уже научне области пројектантске дисциплине којим препознати извори припадају. У другој фази истраживања кандидаткиња је кроз метод критичке анализе (дијаграмирање топографије истраживања и аргументативна експликација) идентификовала парадигматске периоде референтне за развој методологије архитектонског програмирања и успоставила увид у (1) кључне концепте и научно засноване мисаоне обрасце који су иницирали успостављање водећих постулата и ауторитета референтних за архитектонско програмирање, (2) промену мисли и деловања у области архитектонског програмирања у односу на свеобухватну топографију пројектантских истраживања (приступ и културу истраживања) и (3) скуп преседана, укључујући теорије, истраживачке методе и постулате за развој програмирања, а који обликују парадигматске периоде на глобалном и локалном нивоу. У трећој истраживачкој фази кандидаткиња је спровела формулацију модела архитектонског програмирања кроз аргументативну експликацију о (1) теоријском утемељењу идентификованих модела у односу на претходно успостављене парадигматске периоде, (2) промени позиције програмирања у процесу пројектовања у односу на препознате карактеристике идентификованих модела и (3) формулацији основног пројектантског приступа модела. Резултат ове фазе чине алгоритми процеса пројектовања за сваки од идентификованих модела. У четвртог кораку анализирана је структура научног развоја, односно фазе развоја и обнове парадигме, у циљу идентификације разлика и именитеља фокусних домена пројектантских истраживања у односу на парадигматске периоде развоја предметне методологије. Ова фаза спроведена је кроз квалитативну упоредну анализу и дијаграмирање топографије истраживања. Завршна фаза истраживања демонстрационе је природе и ангажује метод компаративне студије случаја. У овој фази је уведен посредни предмет истраживања, Трећи Београд, односно три стамбена насеља која су анализирана у циљу демонстрације улоге методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора. Специфичне методе у завршној фази подразумевају мултискаларну анализу, шематско и скаларно дијаграмирања.

На основу свега наведеног, може се закључити да је примењена методологија истраживања обезбедила квалитет добијених резултата, те да су изабрани научни методи омогућили достизање постављених циљева истраживања и верификацију постављених научних хипотеза.

3.4. Применљивост остварених резултата

Докторска дисертација кандидаткиње Александре А. Миловановић осветљава процесну природу архитектонског програма и тематски оквир истраживања усмерава ка парадигматској аргументацији методологије архитектонског програмирања и њеног положаја у савременом контексту истраживања и праксе кроз троструку истраживачку позицију – епистемологију, праксиологију и феноменологију пројектовања, због чега се његова применљивост огледа на два нивоа – теоријској и практичној. На теоријском нивоу, истраживање остварује допринос специфичној теми у теорији методологије пројектовања и покрету пројектантских метода, методологији архитектонског програмирања најпре кроз прецизну систематизацију и терминолошко одређење кључних појмова. Затим, резултирајући идентификацијом парадигматских периода развоја предметне методологије и дефинисаним моделима, истраживање доприноси бољем разумевању процеса пројектовања и продубљивању сазнања о начину на који различите програмске вредности и перспективе усмеравају, условљавају и обликују архитектонски програм. Тиме ово истраживање представља значајан допринос у сагледавању односа између процеса пројектовања и критичког разумевања улоге архитектонског програмирања у овом процесу, не само на функционалном нивоу нивоу у домену садржаја и намене простора, већ и на морфолошком нивоу са аспекта просторних димензија, просторних односа и других физичких услова. Посебан допринос представља систематична анализа и преглед различитих парадигматских периода и модела програмирања, којим истраживање пружа непосредан увид и критичко разумевање позиције и улоге архитектонског пројектовања у актуелном тренутку. На практичном нивоу, допринос истраживања огледа се у резултатима који се односе на разумевање развоја архитектонске праксе и дисциплине кроз перспективу архитектонског програма. У контексту развоја савремених хибридних типологија и пројектантских стратегија за њихову формулацију, архитектонско програмирање представља динамично и променљиво поље преклапајућих утицаја, због чега ово истраживање има важну улогу у разумевању, праћењу и очувању архитектонске мисли, а посебно указујући на преседане локалне пројектантске праксе која поседује глобалне парадигматске косеквенце. Тиме истраживање актуелизује тему архитектонског програма и у контексту савремених пројектантских приступа враћа питање програма у центар архитектонске дискусије као важно питање којим се архитектонска дисциплина враћа на питање интердисциплинарне сарадње, проблемског размишљања и размене знања и вештина. Практичном демонстрацијом модела архитектонског програмирања заснованог на вредностима, истраживање доприноси разумевању сложених аспеката пројектовања, у којима се преплићу нормативни, економски, технолошки, друштвени, професионални и феноменолошки фактори са јединственим пројектантским наративима и приступима. Кроз интердисциплинарност у приступу, резултати истраживања доприносе разумевању ужег и ширег контекста настанка архитектуре, нудећи могућност за симултаном кретањем и сагледавањем сложености архитектонске праксе кроз мултишкаларни приступ.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Докторска дисертација „Улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора: пример Трећег Београда“ Александре А. Миловановић показује да кандидаткиња поседује способност за самостални научно-истраживачки рад на високом академском нивоу и стандарду. Кандидаткиња је на основу адекватно дефинисане теме, предмета и проблема истраживања развила специфичан методолошки поступак и истраживачку

стратегију који су омогућили проверу постављених научних хипотеза и њихову верификацију. У току процеса израде рада, кандидаткиња је демонстрирала потребну вештину владања различитим методама научног истраживања и повезивања знања, како из области архитектуре, тако и из тангетних дисциплинарних области. На основу критичког прегледа и систематизације кључних концепата, као и на основу доследно спроведене систематичне анализе литературе, кандидаткиња је поставила одговарајући теоријски оквир истраживања на основу кога је извршена идентификација и формулација парадигматских периода, те формирање и демонстрација примене модела архитектонског програмирања на локалном и глобалном нивоу. Тиме је кандидаткиња показала способност да свеобухватно успостави концепт истраживања, примени, обради и систематизује добијена сазнања и интерпретацијом резултата изведе релевантне научне закључке у оквиру изабране теме. Радом на дисертацији, кандидаткиња је показала да посебује специфична знања из наведених научних области, способност препознавања релевантног проблема, демонстрирала је вешиту примене адекватне научне методологије и интерпретацију добијених сазнања у циљу извођења релевантних закључака. На основу увида у целокупан рад који је изложен у докторској дисертацији, као и на основу научно-истраживачких резултата, Комисија закључује да кандидаткиња Александра А. Миловановић поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научно-истраживачки рад и да ће на тај начин допринети развоју савремене теорије и праксе у образовно-научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам, уже научне области Архитектонско пројектовање и савремена архитектура.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Основни научни доприноси које је кандидаткиња остварила су, како у домену оригиналног методолошког оквира, тако и у домену интердисциплинарности самог истраживања. У методолошком смислу, остварени су значајни научни доприноси у следећим аспектима:

- извршена је анализа и преглед развоја мисли и деловања у домену примене методологије програмирања и генерисања концептуалног оквира програма у процесу пројектовања у контексту савремене теоријске мисли,
- извршена је парадигматска класификација препознатих теоријско-методолошких приступа према доминантним програмским перспективама у циљу успостављања прегледног хронолошког приказа еволуције теме и успостављања релације између теоријских приступа на три нивоа – у релацији са генералним пројектантским методама, методологијом архитектонском програмирања и развојем концептуалног оквира програма,
- утврђена је улога и примена морфолошке перспективе програмирања и релација архитектонског програма и архитектонске размере и
- практично демонстрирана улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора на конкретним студијама случаја у локалном контексту.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Комисија наглашава да се у докторској дисертацији кандидаткиње Александре А. Миловановић примењује више научно заснованих метода истраживања који се међусобно допуњују и умрежавају у различитим фазама рада. Полазећи од анализе садржаја и систематизације теоријског оквира, преко формулације и верификације парадигматских периода праћењем структуре научне револуције, полазне хипотезе доказане су и кроз демонстрацију улоге методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора, праћено одговарајућом графичком анализом садржаја на нивоу дијаграмског приказивања, и

визуелизације добијених података на више просторних нивоа. Комисија утврђује да остварени научни доприноси представљају унапређење постојећих научних и практичних сазнања и теорија у погледу аналитичких и проблемских приступа у процесу пројектовања, те пружају увид у другачије могућности разумевања и интерпретације термина архитектонски програм и његове употребе, развоја и трансформације у контексту различитих пројектантских методологија, како на индивидуалном, тако и на општем нивоу. Комисија препознаје да се иновативност дисертације огледа у идентификованим моделима програмирања како на глобалном, тако и на локалном нивоу, заснованом на научној аргументацији и сложенем методолошком приступу, чија се применљивост огледа на нивоу повезивања теоријских и практичних знања у домену пројектовања архитектуре и њиховом концизном позиционирању у односу на тему архитектонског програма из морфолошке перспективе. Кључни допринос огледа се у прецизном утврђивању методолошких и интерпретативних аспеката и њиховој систематизацији у оквиру релација на нивоу дефинисаних модела, чиме се нуди практични методолошки алат за будућа истраживања и потенцијални даљи развој теме. Тиме дисертација пружа теоретски оквир за потенцијалну промену дискурса о теми програмирања морфологије простора у архитектури, нудећи нове перспективе које увезују уско дисциплинарна знања и вештине са ширим друштвеним контекстом и знањима из других дисциплина.

4.3. Верификација научних доприноса

Од уписа на докторске академске студије 2017/2018. године, кандидаткиња Александра А. Миловановић остварила је 61 научни допринос, од чега се посебно могу издвојити радови у научним часописима категорија M20 индексираних у оквиру SCI/SSCI листа (6 радова), од чега је један рад највише M21a категорије као први аутор. Кумулативни импакт фактор кандидаткиње у тренутку предаје докторске дисертације износи 20,145, а број хетероцитата је 54. У наставку су наведени научни доприноси у складу са M категоријама.

M13 - Монографска студија/поглавље у књизи M11 или рад у тематском зборнику међународног значаја:

Nikezić, A., Ristić Trajković, J., **Milovanović, A.** (2019). Urban-Rural Synergy Between Housing Spatial Patterns and Landscape: Typological Classification of Belgrade Socialist Settlements from an Environmental Perspective. In: A. Krstić-Furundžić, A. Đukić (Eds.). *Handbook of Research on Urban-Rural Synergy Development Through Housing, Landscape, and Tourism*, Hershey, PA: IGI Global. pp. 115-137. **2 хетероцитата**

M14 - Монографска студија/поглавље у књизи M12 или рад у тематском зборнику међународног значаја:

Milovanović, A., Basta, J., Djordjević, A. (2021). Exploring Methods for Mapping Rurality in Housing Settlements: Cityscape vs. Landscape. In: Nikezić, A., Bnin-Bninski, A., Versteegh, P. (Eds.). *METROMILIEU: Rural economy as a relational gap between inhabiting scales*, University of Belgrade - Faculty of architecture and ARENA architectural research network. pp. 112-133. ISBN 978-86-7924-222-8

M15 - Лексикографска јединица или карта у научној публикацији водећег међународног значаја:

Milovanović, A. (2021). Heritage Value Matrix. In: Djokić, V., Nikezić, A., Sorbo, E., Sakantamis, K., Philokyrou, M., Loren-Méndez. (Eds.) *STATEMENTS: Teaching through Design for Sustainability of the Built Environment and Heritage Awareness*. University of Belgrade, Faculty of Architecture. ISBN- 978-86-7924-281-5

Milovanović, A. (2021). Heritage Reprogramming. In: Djokić, V., Nikezić, A., Sorbo, E., Sakantamis, K., Philokyrou, M., Loren-Méndez. (Eds.) *STATEMENTS: Teaching through Design for Sustainability of the Built Environment and Heritage Awareness*. University of Belgrade, Faculty of Architecture. ISBN- 978-86-7924-281-5

Dorđević, A., Zorić, A., **Milovanović, A.**, Pešić, M. (2021). Questionnaire for the State of the Art in Educating Sustainability and Heritage - Student Questionnaire Study Results: Serbia In: Djokić, V., Sakantamis, K., Chatzidimitriou, A., Sorbo, E., Loren-Méndez, M. Nikezić, A., Philokyprou, M., Carrascal, M.F. (Eds.) *STUDY: Questionnaire for the State of the Art in educating sustainability and heritage*. University of Belgrade, Faculty of Architecture. pp. 15-23. ISBN- 978-86-7924-267-9

Djokić, V., **Milovanović, A.**, Djordjević, A. (2021). Nebojša Tower, Kalemegdan Fortress, Conservation and Reuse of the Nebojša Tower in the City of Belgrade and Founding of a Museum and Cultural Center. In: Djokić, V., Philokyprou, M., Nikezić, A., Sorbo, E., Sakantamis, K., Loren-Méndez, M. (Eds.) *REVIEW: Best Practices in Educating Sustainability and Heritage*. University of Belgrade, Faculty of Architecture. pp. 15-23. ISBN-978-86-7924-244-0

Nikezić, A., Ristić Trajković, J., **Milovanović, A.** (2021). Among Scales: Programming the New Modernity of Belgrade; Workshop, N/A [“Among Scales” Programiranje predeone ekologije – nove modernosti Beograda]. In: Djokić, V., Philokyprou, M., Nikezić, A., Sorbo, E., Sakantamis, K., Loren-Méndez, M. (Eds.) *REVIEW: Best Practices in Educating Sustainability and Heritage*. University of Belgrade, Faculty of Architecture. pp. 187-191. ISBN-978-86-7924-244-0

M21a - Рад у врхунском међународном часопису:

Milovanović, A., Milovanović Rodić, D., Maruna, M. (2020). Eighty-year Review of the Evolution of Landscape Ecology: From a Spatial Planning Perspective, *Landscape Ecology*, 35(10): 2141–216. **13 хетероцитата**

M22 - Радови у истакнутим међународним часописима:

Dorđević, A., **Milovanović, A.**, Milojević, M.P., Zorić, A., Pešić, M., Ristić Trajković, J., Nikezić, A., Djokić, V. (2022). Developing Methodological Framework for Addressing Sustainability and Heritage in Architectural Higher Education—Insights from HERSUS Project. *Sustainability*, 14, 4597.

Ristić Trajković, J., **Milovanović, A.**, Nikezić, A. (2021). Reprogramming Modernist Heritage: Enhancing Social Wellbeing by Value-Based Programming Approach in Architectural Design, *Sustainability*, 13(19), 11111; **1 хетероцитат**

Nikezić, A., Ristić Trajković, J., **Milovanović, A.** (2021). Future Housing Identities: Designing in Line with the Contemporary Sustainable Urban Lifestyle, *Buildings*, 11(1), 18; **2 хетероцитата, 1 ко-цитат**

Djokić, V., **Milovanović, A.**, Ristić Trajković, J. (2020). The Textuality of the Modernist Rural Landscape: Belgrade Agricultural Combine (PKB) as a Driver of the Urban Development of Third Belgrade, *Land*, 9(11), 452.

Milovanović, A., Kostić, M., Zorić, A., Dorđević, A., Pešić, M., Bugarski, J., Todorović, D., Sokolović, N., Josifovski, A. (2020). Transferring COVID-19 Challenges into Learning Potentials: Online Workshops in Architectural Education, *Sustainability*, 12(17), 7024. **35 хетероцитата, 1 ко-цитат**

M33 - Саопштења са међународних скупова штампана у целини:

Djokić, V., Milojević, M., **Milovanović, A.**, Djordjević, A., Pešić, M. (2021). Heritage Awareness and Sustainability of Built Environment in Architectural and Urban Design Education: Between best practices and real conditions. *XXVIII International Seminar on Urban Form ISUF2021: Urban Form and the Sustainable and Prosperous Cities*, 29th June – 3rd July 2021, Glasgow.

Djokić, V., Djordjević, A., Pešić, M., **Milovanović, A.** (2021). Urban Morphology and Urban Design Competitions in Serbia: Between Substantial and Procedural Aspects. *XXVIII International Seminar on Urban Form ISUF2021: Urban Form and the Sustainable and Prosperous Cities*, 29th June – 3rd July 2021, Glasgow

Pešić, M., Djordjević, A., **Milovanović, A.** (2021). Towards imaginary studies: New European Bauhaus and Postpandemic planners' education, In: V. Djokić, L. Triantis (Eds.). *City REBOOT: Post-Pandemic Planning and the New European Bauhaus, ECTP-CEU Young Planners workshop*, Athens, Greece. pp. 227-250. ISBN 978-2-9601363-8-8

Djokić, V., Milojević, M., **Milovanović, A.** (2021). Enhancing of Heritage Awareness and Sustainability of the Built Environment in Architectural and Urban Design Higher Education: Review of Best Practices, In: R. Mrlješ (Ed.). *Proceedings of XI Scientific and Professional Conference 'Architectural Heritage and Urban Planning'*, pp. 20-30.

Milovanović Rodić D., Maruna M., Sretović Brković V., **Milovanović A.**, Antić B. (2020). The implementation of the principles of the concept of learning cities in urbanism-based education: the example of urban design studio at the Faculty of Architecture in Belgrade, Serbia, *LEARNING ARCHITECTURE 8th International Conference ON ARCHITECTURE* Serbian Academy of Sciences and Arts, Gallery of Science and Technology Belgrade, Serbia 4-5 December 2020

Djordjević, A., Pešić M., **Milovanović, A.** (2020). Heritage and urban design competitions: Global challenges and local experiences from Serbia. In: V. Djokić, L. Triantis (Eds.). *Heritage in a planning context, ECTP-CEU Young Planners workshop*. pp. 9-31. ISBN 978-2-9601363-7-1

Milovanović, A., Dragutinović, A. Ristić Trajković, J., Nikezić, A. (2020). Towards a Methodology for Rethinking Modernity: Between Imagined, Realized, and Lived Space. In: M. Roth-Čerina, R. Cavallo (Eds.). *The Hidden School Papers. EAAE Annual Conference Zagreb 2019 - Proceedings, European Association for Architectural Education*, Belgium. pp. 68-85. ISBN 978-90-8312-710-1

Milovanović, A., Popović, T., Ristić Trajković, J., Krstić, V. (2019). Environmental and Behavioral Decoding: Multi-Scale Approach in the Process of Architectural Programming of Belgrade Housing Settlements after 1965. In: T. Mrdenović (Ed.). *Conference Proceedings of International Conference: Decoding Balkan – Architecture, Urbanism, Planning*, University of Belgrade – Faculty of Architecture. pp. 174-179. ISBN 978-86-7924-231-0

Popović, T., **Milovanović, A.**, Krstić, V., Ristić Trajković, J. (2019). User-oriented Approach in Multi-Family Housing Design in Harmony with Nature: Case Study of Cerak Vinogradi. In: T. Mrdenović (Ed.). *Conference Proceedings of International Conference: Decoding Balkan – Architecture, Urbanism, Planning*, University of Belgrade – Faculty of Architecture. pp. 144-149. ISBN 978-86-7924-231-0

Ristić Trajković, J., **Milovanović, A.** (2019). Environmental Experience and Scale: Between Housing Unit and Landscape Ecology. In: N. Janković, B. Drobnyak, M. Nikolić (Eds.). *Proceedings of the 21st International Congress of Aesthetics, Possible Worlds of Contemporary Aesthetics. Aesthetics Between History, Geography and Media*, University of Belgrade – Faculty of Architecture, Belgrade. Pp. 1829-1833. ISBN 978-86-7924-224

Milovanović Rodić, D., Stojić, B., **Milovanović, A.** (2018). Architecture as Social Innovation: Education for New Forms of Professional Practice. In Krstić-Furundžić, A., Vukmirović, M., Vaništa Lazarević, E., Đukić, A. (Eds.). *Conference Proceedings – 5th International Academic Conference Places and Technologies: Keeping up with technologies to adapt cities for future challenges*. University of Belgrade – Faculty of Architecture. pp. 255-262., ISBN: 978-86-7924-199-3

M34 - Саопштења са међународних скупова штампана у изводу:

Milovanović Rodić D., Maruna M., **Milovanović A.**, Antić B. & Sretović Brković V. (2020). Integrating learning city concept within urban design studio, *Challenges in Architecture, Urban Design and Art*, 4-14 December 2020, Exhibition Serbian Academy of Sciences and Arts, Gallery of Science and Technology.

Ristić Trajković J., Krstić V., **Milovanović A.** (2020). The Role of Multi-scale Approach in Planning and Design of Circular Cities: Mapping the Nexus Between Urban and Natural, *EGU General Assembly 2020*, Online, 4–8 May 2020, EGU2020-17956, <https://doi.org/10.5194/egusphere-egu2020-17956>

Dragutinović A., **Milovanović A.**, Nikezić A., Ristić Trajković J. (2019). Towards a Methodology for Rethinking Modernity: Between Imagined, Realized, and Lived Space, In: M. Roth-Čerina, R. Cavallo (Eds.). *The Hidden School – EAAE Annual Conference 2019, Zagreb – Book of Abstracts*, Delft: TU Delft Open, pp. 64-67. ISBN 978-94-6366-196-6

Nikezić A., Ristić Trajković J., **Milovanović A.** (2019). Reimagine the Landscape of Nature and Nature of Landscape: Typological Classification of the Urban Territory within the Cityscape of Belgrade. In: A. Abarkan, H. Bihlmaier, A. Gimeno and A. Blaga (Eds.). *Second urbanHIST Conference Interpreting 20th Century European Urbanism* Stockholm 21–23 October 2019 – Conference Booklet, pp. 119-120.

Ristić Trajković J., Krstić V., **Milovanović A.** (2019). Design and Development of Housing in Harmony with Nature and Sustainable Development in High-Density Urban Areas. In Pucher B. (Ed.). *Proceedings of the COST Action CA17133 workshop Implementing nature based solutions for creating a resourceful circular city*. University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna Department of Water, Atmosphere and environment, Institute of Sanitary Engineering and Water Pollution Control. pp. 106-107.

M51 – Рад у врхунском часопису националног значаја

Milovanović A. (2018). Treći Beograd: Pregled razvoja urbanističke misli i delovanja od 1921.godine do danas, *Arhitektura i urbanizam*, 46: 16-25. **1 хетероцитат**

M53 – Рад у националном часопису

Milovanović A., Pešić M., Kostić M., Đorđević A., Bugarski J., Zorić A., Todorović D., Josifovski A., Sokolović N. (2020). Architettura dell'emergenza riveduta: Sfide nella ricerca, nella pratica e nell'educazione (Emergency architecture revised: Challenges in research, practice and education), *A&A è una rivista di architettura* (con testi in italiano e in inglese), 47: 72-79. DiAP Dipartimento di Architettura e Progetto – Sapienza Università di Roma

M64 – Саопштење са скупа националног значаја штампано у изводу

Krstić V., Ristić Trajković J., **Milovanović A.** (2020). Think out City Narratives: Transmedia Tools in Architectural and Urban Design, In: B.Mitrović, R.Radulović (Eds.). *Book of Abstracts, Scientific Conference Transmedia storytelling and digital mapping: history, memory, identity*, Faculty of Dramatic Arts, Belgrade, November 2nd-5th 2020. pp. 24. ISBN 978-86-82101-87-1

M66 – Уређивање зборника саопштења са скупа националног значаја:

Nikezić, A., **Milovanović A.** (2022). (Eds.). *Book of Abstracts: Rehabilitation of Mass Housing as Contribution to Social Equality*. RE-MHN Seminar, Belgrade 14-15 May 2022. University of Belgrade - Faculty of Architecture. ISBN 978-86-7924-256-3

Поред наведених научних доприноса кандидаткиња је остварила и велики број резултата у категорији M100 (Изведена дела, награде, студије, изложбе од међународног и националног значаја у области архитектуре и урбанизма), и то: 2 награде на међународним конкурсима (M102), 2 награде на међународним изложбама (M104), 21 излагање на међународним изложбама (M105) од чека 3 специјална признања и 2 похвале, 1 награда на конкурс у Републици (M109).

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу предлога и анализе дисертације кандидаткиње Александре А. Миловановић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, да испуњава научне критеријуме и пружа допринос научној области Архитектура и урбанизам, односно ужој научној области Архитектонско пројектовање и савремена архитектура, кроз парадигматску аргументацију и демонстрацију улоге методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора. Комисија констатује да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао сагласност. Утврђује се да докторска дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости добијених резултата на даља истраживања. На основу свеобухватности у изради докторске дисертације и научно-истраживачког искуства које је кандидаткиња стекла кроз учешће на научно-истраживачким пројектима, међународним конференцијама и кроз публикување научних радова из области архитектуре и урбанизма, може се утврдити способност кандидаткиње за самостални научно-истраживачки рад.

У складу са наведеним, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Архитектонског факултета да се докторска дисертација под називом „Улога методологије архитектонског програмирања у процесу пројектовања морфологије простора: пример Трећег Београда“, кандидаткиње Александре А. Миловановић, мастер инжењера архитектуре, прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду 13.06.2022. године

Чланови Комисије

Владимир Лојаница, председник Комисије
редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

др Ана Никезић, члан Комисије
ванредна професорка Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

др Даница Стојиљковић, члан Комисије
научна сарадница Универзитета у Београду, Института за мултидисциплинарна истраживања